

Bp ANDRZEJ FRANCISZEK DZIUBA*

RELACJE DYPLOMATYCZNE MIĘDZY STOLICĄ APOSTOLSKĄ A ZAKONEM MALTAŃSKIM

Czarne kule kawalerów oraz płaszcze dam z naszytym białym krzyżem maltańskim przywołują wielką historię, osób, miejsc i wydarzeń, a jednocześnie także wielkie dostojeństwo starożytnego zakonu założonego przez bł. Gerarda w Jerozolimie. To zakonne spotkanie rycerskości, szlachectwa i wojskowości. Jednocześnie to sięganie także do symboliki ośmiu błogosławieństw i niezwykłego orędzia postrzegania swojego życia oraz odnoszenia się do innych, a zwłaszcza chorych i potrzebujących.

Suwerenny Rycerski Zakon Szpitalników św. Jana Jerozolimskiego zwanego Rodyjskim i Maltańskim, tak brzmi jego pełna oficjalna nazwa, od wieków jest specyficznym podmiotem prawa kościelnego i międzynarodowego. Trzeba jednak pamiętać, że praktycznie kwalifikacja ta zmieniała się i przybierała w czasie różne odniesienia czy interpretacje¹. Współcześnie obejmuje to relacje dyplomatyczne na poziomie ambasad czy misji specjalnych z ponad stu państwami (m.in. Polska, Kanada, Egipt, Francja, Kuba, Malta) i organizacjami międzynarodowymi (np. ONZ, UNESCO, FAO, Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża, Komisja Europejska).

---

* Bp prof. dr hab. Andrzej F. Dziuba – Przewodniczący Rady Naukowej Konferencji Episkopatu Polski, Biskup Łowicki.

¹ „*Il Sovrano Militare Ordine Ospedaliero dei Cavalieri di San Giovanni di Gerusalemme, detto di Rodi, detto di Malta, sorto dal gruppo degli Ospitalari dell'Ospedale di San Giovanni di Gerusalemme, chiamato dalle circostanze ad aggiungere ai primitivi compiti assistenziali un'attività militare oer la difesa dei pellegrini della Terra Santa e della civiltà cristiana in Oriente, sovrano, successivamente, nelle isole di Rodi e poi di Malta, e un Ordine religioso laicale, tradizionalmente militare, cavalleresco e nobiliare?*” (Carta Costituzionale 1998, art. 1, 1). Por. Carta Costituzionale ad experimentum 1956, art. 1, 1; Carta Costituzionale 1961, art. 1, 1; T.M. Gazzoni, *L'Ordine di Malta e la sua Carta Costituzionale*, Roma 1973, s. 14–15.

Jednak pełna analiza międzynarodowego statusu zakonu byłaby niekompletna, wręcz uproszczona, gdyby pominąć jego odniesienie do Stolicy Apostolskiej i *vice versa*. Szczególnie ważna jest tutaj oczywiście kwestia jego suwerennej autonomii oraz praw do aktywnego i biernego poselstwa, które zakon wykonuje. Naturalnie, iż ten status prawa międzynarodowego przysługujący zakonowi staje wobec prawdy jego relacji ze Stolicą Apostolską, tak w odniesieniu historycznym, jak i w teraźniejszości².

1. Obrona autonomii

Podstawowe normy, którymi rządzą się relacje między zakonem a Stolicą Apostolską, a wyrażone syntetycznie i prawnie w Karcie Konstytucyjnej z 1961 r., były wyraźnie oparte na sentencji Trybunału Kardynalskiego powołanego przez papieża Piusa XII (1939–1958) pismem *Il Sovrano Militare Ordine* z 10 grudnia 1951 r., a opublikowanej 24 stycznia 1953 r. Trybunał ten powstał w wyniku bezpośredniego odwołania się zakonu do papieża w dość dramatycznej i pełnej napięć dyskusji z Kongregacją Życia Zakonnego³. W jego skład wchodził kardynałowie: przewodniczący – Eugenio Tisserant, dziekan Kolegium Kardynalskiego – Clemente Micara oraz Giuseppe Pizzardo, Benedetto Aloisi-Masella i Nicolo Canali. Natomiast funkcję sekretarza pełnił Giovanni Battista Scapinelli⁴. Karta Konstytucyjna wprost deklaruje, że tam właśnie zostały określone podstawowe zasady wzajemnych relacji ze Stolicą Apostolską⁵.

Sentencja Trybunału Kardynalskiego faktycznie była oparta na szczególnej relacji zakonu ze Stolicą Apostolską, wynikającej w wypadku członków pierwszej klasy (kawalerów profesów sprawiedliwości i kapelanów konwentualnych profesów), którzy byli regularnymi zakonnikami, z faktu składania przez nich regularnych trzech ślubów zakonnych (czystość, ubóstwo i posłuszeństwo)⁶. Trybunał uznał, że te wzajemne relacje odnoszą się zarówno do kwestii zakonnych, jak też dotyczą przy tym kwestii suwerenności świeckiej i międzynarodowej zakonu. Pierwsze jednak podpadały pod kompetencje wspomnianej Kongregacji Życia Zakonnego,

² Por. A. CIEŚLAK, *Zakon Szpitalników św. Jana Jerozolimskiego jako podmiot prawa międzynarodowego do 1798 roku*, Lublin 2000, *passim* [mps].

³ Por. H.J.A. SIRE, *Kawalerowie maltańscy*, Warszawa 2000, s. 402–417.

⁴ Por. Tribunale Cardinalizio costituito con Pontificio Chirografo del 10 dicembre 1951. AAS 45 (1953), s. 767.

⁵ „*La posizione dell'Ordine nei confronti della Santa Sede e definita dalla Sentenza del Tribunale Cardinalizio istituito dal Sommo Pontefice Pio XII con Chirografo «Il Sovrano Militare Ordine» del 10 dicembre 1951, pronunziata il 24 gennaio 1953*” (Carta Costituzionale 1961, art. 4, 1).

⁶ Por. Tribunale Cardinalizio costituito con Pontificio Chirografo del 10 dicembre 1951, s. 765–767: C. PACELLI, Circa il Sovrano Militare Ordine Gerosolomitano di Malta, „*Il Diritto Ecclesiastico*” 64 (1953), s. 308–334 (Książę Carlo Pacelli był jednym z konsultorów Trybunału Kardynalskiego).

natomiast ta druga kwestia leżała w bezpośredniej kompetencji Sekretariatu Stanu, a więc dykasterii zajmującej się *ex officio* m.in. relacjami Stolicy Apostolskiej z suwerennymi jednostkami prawa międzynarodowego. Ewentualne tzw. szczegółowe „kwestie mieszane”, praktycznie (*ad casuum*) były rozwiązywane poprzez specjalne porozumienie między obydwoma dykasteriami. Sentencja Trybunału całkowicie uznała charakter autonomiczny zakonu w jego relacji ze Stolicą Apostolską oraz suwerenny w relacjach z innymi jednostkami międzynarodowymi⁷.

Suwerenność, którą zakon cieszył się bez przerwy w swojej historii – również w okresie, kiedy pozbawiony był panowania nad terytorium Rodos po opuszczeniu wyspy, z chwilą zawarcia porozumienia z cesarzem Karolem V w związku z otrzymaniem Archipelagu Maltańskiego, a następnie także po opuszczeniu Malty – została ponownie potwierdzona w sentencji Trybunału Kardynalskiego, ukazującej wręcz radość z przywilejów wrodzonych i nieodłącznie przynależnych zakonowi samemu w sobie, jako podmiotowi prawa międzynarodowego⁸. W konsekwencji Karta Konstytucyjna z 1961 r. wskazywała na ścisły związek

⁷ Por. P. PAPANTI-PELLETIER, *L'Ordinamento giuridico melitense dopo il Capitolo Generale del 1997: Prime riflessioni*, „Il Diritto Ecclesiastico” 110 (1999), s. 546 (Autor jest przewodniczącym Trybunału Magisterialnego pierwszej instancji).

⁸ Porozumienie między imperatorem Karolem V i Zakonem Szpitalników, krótko po opuszczeniu księstwa na Rodos, a obecnie mieszczącego się w ich prowizorycznym konwencie zainstalowanym w Viterbo, jest ciekawym świadectwem oraz wolą uznania nieterytorialnej suwerenności zakonu. W zamian za gotowość płacenia rocznie jednego sokoła na rzecz wicekróla na Sycylii, imperator oddał zakonowi wszystkie prawa i jurysdykcje nad Archipelagiem Maltańskim – do którego jeszcze dodał przyczółek Trypolis w Północnej Afryce, którego zakon nigdy nie zdobył na stałe – tylko pod jednym ograniczającym warunkiem, że terytoria powrócą do Królestwa Sycylii, gdyby zakon kiedykolwiek je opuścił. Ze swej strony zakon podjął się poprawić wewnętrzne legislacje, tak aby umożliwiały one branie do niewoli i ekstradycję podejrzanych renegatów wobec Królestwa Sycylii, a szczególnie heretyków i zdrajców. Następnie utrzymanie królewskich praw patronackich nad biskupem Malty, który był beneficjentem zakonu poprzez dekorację Wielkim Krzyżem, i włączenie go jako członka do Rady Suwerennej oraz żądanie, aby admirałowie zakonu (jak również ich zastępcy) byli także wybierani spośród kawalerów języka włoskiego. Wszystkie te formalności tak uroczyście sformułowane i ratyfikowane zgodnie z międzynarodowym porozumieniem w tym czasie były w pełni przestrzegane. W procedurę tę należy włączyć warunki porozumienia z imperatorem zawarte przez reprezentantów zakonu w Castelfranco (23 marca 1530 r.), a następnie akceptację tekstu porozumienia przez Wielkiego Mistrza Fra Philippe Villiers d'Isle Adama wraz z całą Radą obradującą „*in vim Capituli Generalis*” w Syrakuzach. Wydała ona specjalny dekret (25 kwietnia 1530 r.), który następnie został potwierdzony bullą papieża Klemensa VII (7 maja 1530 r.). W dalszej kolejności nastąpiło przyjęcie przez zakon samej bulli papieskiej i podjęcie się płacenia feudalnej dzierżawy wobec Wicekróla Sycylii (29 maja 1530 r.). Z kolei publikacja magistralnej bulli autoryzowała prokuratorów zakonu, aby ostatecznie wzięli w posiadanie Archipelag Maltański (10 czerwca 1530 r.). Ostateczna ratyfikacja porozumienia i aktów prokuratorów dokonana została przez Wielkiego Mistrza i Radę Suwerenną (15 lipca 1530 r.). Por. M. BARBARO DI SAN GIORGIO, *Storia della Costituzione del Sovrano Militare Ordine di Malta*, Roma 1927, s. 57–58.

między zakonem religijnym i zakonem suwerennym, faktycznie jednak nie sprzeciwiając się autonomii samego zakonu w wypełnianiu jego suwerenności i wszelkich prerogatyw w zakresie prawa międzynarodowego, zwłaszcza w zestawieniu z innymi suwerennymi państwami⁹.

Ponieważ zasadniczy zrąb sentencji przyjęty został w dawniejszych konstytucyjnych uwarunkowaniach, spowodowało to pewne nie tyle jurydyczne wątpliwości odnośnie do suwerenności zakonu, co tego typu artykulacja pozostawiła większą wolną przestrzeń dla możliwości podnoszenia kwestii dyskusyjnych odnośnie do natury samej zależności zakonu od Stolicy Apostolskiej, co w konsekwencji mogłoby mieć pewne reperkusje w uznaniu tejże samej suwerenności. Jednak już samo odwołanie się Karty Konstytucyjnej z 1961 r. do regulacji sentencji Trybunału Kardynalskiego odnośnie do relacji między zakonem a Stolicą Apostolską było w samej swej istocie raczej dwuznaczne i wyzwoliło pewne wątpliwości związane z charakterem samej sentencji w jej odniesieniu do prawa kanonicznego i prawa międzynarodowego. Dyskusyjne było także samo umocowanie prawne Trybunału.

W konsekwencji takiego stanu rzeczy warto przywołać choćby jeden praktyczny przykład. Język Karty Konstytucyjnej, który odnosi się do dyplomatycznych relacji zakonu ze Stolicą Apostolską, może być interpretowany jako naznaczony elementami niezwyklej kurtuazji dyplomatycznej oraz kulturalnej¹⁰. Poza tym normy odnoszące się do wyboru i objęcia urzędu przez Wielkiego Mistrza charakteryzowały się hipotetyczną zależnością w tym zakresie, co skutkowało tym, że nowo wybrana głowa zakonu powinna otrzymać specjalną aprobatę ze strony Papieża, a co nie zostało precyzyjnie określone.

Pod tym względem ostatnie konstytucyjne reformy przeprowadzone przez nadzwyczajną Kapitułę Generalną w dniach 28–30 kwietnia 1997 r. i następnie promulgowane przez poprzedniego Wielkiego Mistrza, Fra Andrew Willoughby Ninian Bertiego, który polecił je formalnie opublikować w „*Bolletino Ufficiale*” z 12 stycznia 1998 r., całkowicie zmodyfikowały tę sytuację. Najważniejsze było całkowite wyeliminowanie z Karty Konstytucyjnej odwołania się do słynnej sentencji Trybunału Kardynalskiego z 1953 r.¹¹ Jest to swoiste definitywne odcięcie się od tego konfliktowego problemu, który mocno ciążył w zakonie.

Faktycznie, nowa Karta Konstytucyjna daje jasną dyspozycję, że osoby zakonne, zgodnie ze swymi ślubami, jak również członkowie drugiej klasy z przyrzeczeniem posłuszeństwa, są podporządkowani tylko swoim własnym prze-

---

⁹ „*L'intima connessione esistente tra le qualità di Ordine religioso e di Ordine sovrano non si oppone all'autonomia dell'Ordine stesso nell'esercizio della sua sovranità e delle prerogative ad essa inerenti come soggetto di diritto internazionale nei confronti degli Stati*” (Carta Costituzionale 1961, art 3).

¹⁰ „*La Santa Sede ha gradito una Rappresentanza diplomatica dell'Ordine*” (Carta Costituzionale 1961, art. 4, 3).

¹¹ Por. J.P. PHAM, *The Sovereign Military Order of Malta: its historical, juridical, and canonical profile in the light of the recently-reformed constitutional legislation*, Romae 2001, s. 48–392 [mps].

łożonym w zakonie¹². W ten sposób została ponownie obroniona autonomia zakonu przeciwko żądaniom Kongregacji ds. Instytutów Życia Konsekwowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego (obecna oficjalna nazwa kongregacji) stojąca u początków całej wcześniejszej kontrowersji, która w konsekwencji doprowadziła do powołania Trybunału Kardynalskiego.

Z uwagi na wcześniejszą hipotetyczną zależność zakonu wyrażoną w oczekiwaniu specjalnej aprobaty papieża dla nowo wybranej głowy zakonu, zamieniono obecnie tę procedurę w proste, listowne zakomunikowanie Ojcu Świętemu o wyborze przełożonego zakonu. Czyni to sam przełożony przed objęciem urzędu¹³. Ta zmiana stała się swoistą „rewolucją kopernikańską” i – jak się wydaje – ostatecznie wyeliminowała wszystkie wątpliwości odnośnie do możliwości potwierdzenia statusu suwerenności w relacji do oczekiwanej zależności od Stolicy Apostolskiej, której już odtąd nie należy się dłużej doszukiwać¹⁴. Daje to pewne gwarancje, które nie są obojętne dla normalnego funkcjonowania zakonu, w całej jego specyfice.

Dla potwierdzenia tego faktu należy zauważyć, że liczne wcześniejsze zastrzeżenia wymagające specjalnej dyspensy ze strony Stolicy Apostolskiej przed objęciem miejsca w Radzie Suwerennej przez kawalera nieprofesa¹⁵, zostały całkowicie zniesione na korzyść nowej normy. Oczywiście, choć nadal generalnie przy wyborze do władz centralnych preferowano kawalerów profesów, to jednak istniała kwalifikowana możliwość wyboru także wobec kawalerów posłuszeństwa, ale odtąd jednak pod warunkiem potwierdzenia ich wyboru tylko przez samego Wielkiego Mistrza, jako suwerennej głowy zakonu¹⁶.

¹² „*Le persone religiose, in seguito ai propri Voti, così come i membri del secondo ceto con la Promessa di Obbedienza, sono subordinate soltanto ai propri Superiori nell'Ordine*” (Carta Costituzionale 1998, art. 4, 2).

¹³ „*L'elezione del Gran Maestro va comunicata al Santo Padre, prima dell'assunzione della carica, con lettera dell'eletto*” (Carta Costituzionale 1998, art. 13, 3).

¹⁴ Por. P. PAPANŹI-PELLETIER, dz. cyt., s. 547–548.

¹⁵ „*Fanno parte del Sovrano Consiglio: a) il Gran Maestro, o il Luogotenente, che lo presiede; b) i titolari delle quattro Alte Cariche del Gran Magistero, quattro Consiglieri e due supplenti tutti eletti dal Capitolo Generale tra i professi. In mancanza di candidati idonei tra i professi, il Capitolo Generale, con la maggioranza di due terzi dei voti, inoltra, caso per caso, domanda di dispensa alla Santa Sede*” (Carta Costituzionale 1961, art. 20, 2).

¹⁶ „*Le Alte Cariche ed uffici del Sovrano Consiglio, salvo disposto all'art. 20, paragrafo 4, e gli uffici di Cancelliere, Ricevitore ed Ospedaliere dei Priorati e dei Sottopriorati e quelli di Reggente, Luogotenente, Vicario e Procuratore, sono ricoperti preferibilmente da Cavalieri Professi. Se vengono eletti Cavalieri in Obbedienza, per loro specifiche qualità, l'elezione deve essere confermata dal Gran Maestro*” (Carta Costituzionale 1998, art. 11, 2).

Aktualna Rada Suwerenna na lata 2009–2014 składa się z następujących osób: Fra Matthew Testing – Wielki Mistrz, Fra Gherardo Hercolani Fava Simonetti – Wielki komandor, Jean-Pierre Mazery – Wielki kanclerz, Albrecht Freiherr von Boeselager – Wielki szpitalnik, Gian Luca Chiavari – Skarbnik oraz członkowie: Fra Carlo d'Ippolito di Sant'Ippolito, Fra John T. Dunlap, Fra Duncan Gallie, Emmanuel Rousseau, Antonio R. Sanchez-Corea, Jr. Winfried Henckel von Donnersmarck. Zatem pięciu członków jest kawalerami profesami, a pozostali kawalerami w posłuszeństwie.

Ta istotna zmiana nie tylko ponownie uwydatnia suwerenność odpowiadającą zwłaszcza istocie samego zakonu, ale także w praktyce eliminuje jeden z aspektów dyskusyjnych poprzednich norm konstytucjonalnych, które czyniły pewien rodzaj aluzji do jego zależności od Stolicy Apostolskiej. W praktyce miało to oznaczać także ścisły związek między zarządzaniem zakonem i wyznawaniem praktycznym zakonnego stanu, znaczonego przecież trzema klasycznymi ślubami.

2. Reprezentant przy Stolicy Apostolskiej

Odnosnie do norm prawa międzynarodowego dotyczących działalności przedstawicielstw dyplomatycznych historia relacji Zakonu Maltańskiego ze Stolicą Apostolską jest bardzo długa i jednocześnie klarowna. W okresie księstwa maltańskiego zakon utrzymywał wielorakie relacje dyplomatyczne z dworem papieskim w Rzymie¹⁷. Często nawet wykraczały one ponad powszechnie przyjęte standardy. Także później, po opuszczeniu archipelagu w wyniku inwazji Napoleona Bonaparte, zakon kontynuował relacje dyplomatyczne ze Stolicą Apostolską, choć miały już one inny charakter¹⁸.

Początkowo, w okresie 1799–1803, kawaler Nicola Buonaccorsi pełnił funkcję *charge d'affaires* w dyplomatycznej misji Zakonu. Z kolei w latach 1803–1808 kawaler Nicola Bussi został akredytowany w Watykanie w randze ministra. Natomiast w latach 1808–1819 kawaler N. Buonaccorsi powrócił do pełnienia tej misji także w randze ministra. Wreszcie w okresie 1819–1834 już baliw N. Bussa spełniał funkcję *charge d'affaires*, odnawiając aż trzykrotnie listy uwierzytelniające wobec trzech następujących po sobie papieży: Leona XII (1823–1829), Piusa VIII (1829–1830) i Grzegorza XVI (1831–1846).

Dyplomatyczne relacje zakonu ze Stolicą Apostolską zostały zmienione w swej dotychczasowej funkcji dopiero 20 czerwca 1834 r., tj. wówczas, gdy sam zakon definitywnie przeniósł swoją siedzibę do Wiecznego Miasta. Wówczas to sprawy dyplomatyczne zostały przekształcone w bardziej bezpośrednie relacje między Wielkim Magisterium a Sekretariatem Stanu.

Podpisane 11 lutego 1929 r. (ratyfikowane 7 czerwca 1929 r.) traktaty laterańskie¹⁹ składały się z trzech części: głównego traktatu między Stolicą Apostolską a Włochami, układu finansowego stanowiącego jeden z załączników do traktatu oraz konkordatu²⁰. Na fali tych przemian 30 stycznia 1930 r., w rezultacie wielu dyplomatycznych zabiegów, kancelaria zakonu skierowała

¹⁷ Por. C. PETIET, *Ces Messieurs de la Religion. L'Ordre de Malte aux dix-huitieme siecle ou la crepuscule d'une epopée*, Paris 1992, s. 63–64.

¹⁸ Por. G. CANSACCHI, *I rapporti diplomatici tra l'Ordine di Malta e la Santa Sede*, „Il Diritto Ecclesiastico” 52 (1941), s. 3–14.

¹⁹ Por. T. WŁODARCZYK, *Konkordaty. Zarys historii ze szczególnym uwzględnieniem XX wieku*, Warszawa 1986, s. 546–563, 196–220.

²⁰ Por. P. KENT, *The Pope and the Duce. The International Impact of the Lateran Agreements*, London 1981, s. 5–16.

specjalną notę do Sekretariatu Stanu poszukując zgody (*agreement*), wynikającej z powszechnych dyplomatycznych zwyczajów, na przyjęcie mianowanego baliwa Luigi Pignatelli della Leonessa, księcia Monteroduni, jako nadzwyczajnego wysłannika i ministra pełnomocnego przy Stolicy Apostolskiej. Zgoda na przyjęcie baliwa została uznana notą Sekretariatu Stanu z 18 lutego 1930 r. W odpowiedzi Rada Suwerenna wydała rozporządzenie, aby ponownie ustanowić stale dyplomatyczne przedstawicielstwo zakonu przy Stolicy Apostolskiej, i 20 lutego 1930 r. formalnie zamianowała baliwa Pignatelli della Leonessa jako jego głowę. Z kolei książę Monteroduni został przyjęty na uroczystej audiencji na Watykanie przez papieża Piusa XI (1922–1939) 6 marca 1930 r., podczas której złożył listy uwierzytelniające²¹.

Ojciec św. Jan Paweł II w początkach swego pontyfikatu, 14 grudnia 1978 r., przyjął Christopa de Kallaya, posła nadzwyczajnego i ministra pełnomocnego, jako nowego przedstawiciela Zakonu Maltańskiego przy Stolicy Apostolskiej. Papież, nawiązując do wystąpienia ambasadora, wskazał, że „wiele naleciałości historycznych już zniknęło”, a dziś wymaga się „wysokiego poziomu życia wewnętrznego, które nadaje działalności cały sens i zapewnia jej skuteczność”²², co sprawdziło się zwłaszcza podczas II wojny światowej²³.

Te szczególne więzi podkreślił Jan Paweł II także podczas pierwszej audiencji udzielonej Wielkiemu Mistrzowi oraz Wielkiemu Magisterium 9 lipca 1979 r. przypominając:

Pragnę dlatego wyrazić wam swoją szczerą radość, przyjmując was w tym domu wspólnego Pasterza Kościoła powszechnego, w którym wyrażacie się nie tyl-

²¹ „*Giovedì, 6 Marzo, la Santità di Nostro Signore riceveva in solenne Udienza S. E. Don Luigi Pignatelli della Leonessa, Principe di Monteroduni, Imviato Straordinario e Ministro Plenipotenziario del Sovrano Militare Gerosolomitano di Malta, per la presentazione delle Lettere Credenziali*” (Diarium Romanae Curiae. AAS 22 (1930), s. 197). Należy zauważyć, że wyznaczenie reprezentanta zakonu wobec Stolicy Apostolskiej jako „wysłannika nadzwyczajnego i ministra pełnomocnego” jasno wyklucza wszelkie wątpliwości zwłaszcza wobec osoby określanej jako „*procurator generalis*”, który zgodnie z kan. 517 *Codex Iuris Canonici* z 1917 r. reprezentuje zakon czy zgromadzenie lub inny instytut życia konsekrowanego na prawie papieskim w Rzymie, troszcząc się o jego interesy. Jeśli zatem przedstawiciel zakonu był widziany jako prokurator, to jego fakt bycia człowiekiem świeckim, jego kwalifikacje jako ministra pełnomocnego i specjalnego wysłannika, z tytułem „Ekscelencja” jako oficjalnym tytułem przypisywanym nobilitacji dyplomatycznej, wszystko to byłoby zupełnie niezrozumiałe. Por. G. Cansacchi, *I rapporti diplomatici tra l'Ordine di Malta e la Santa Sede*, „*Il Diritto Ecclesiastico*” 52 (1941), s. 9.

²² JAN PAWEŁ II, *Listy uwierzytelniające nowego ambasadora Zakonu Maltańskiego. Watykan 14.12.1978*, w: JAN PAWEŁ II, *Nauczanie papieskie*, red. E. Weron, A. Jaroch, t. I: 1978, Poznań–Warszawa 1987, s. 157.

²³ „Przyjmując Pańskiego poprzednika jeszcze w czasie ostatniej wojny światowej wielki papież Pius XII podkreślił pomoc, jaką niósł Zakon bardzo wielu niewinnym ludziom, ofiarom wojennego konfliktu. Czyż obecnie takie przypadki są mniej liczne?” (JAN PAWEŁ II, *Listy uwierzytelniające nowego ambasadora Zakonu Maltańskiego*, dz. cyt., s. 158).

ko pełną uroku historią Zakonu, lecz także konkretnym świadectwem waszego wspólnego zaangażowania chrześcijańskiego. [...] Znam poświęcenie wykazane przez Zakon Maltański na polu różnych inicjatyw opiekuńczych, a w szczególności sposób na ważnym odcinku służby szpitalnej. Za to wszystko, co czynicie w tym zakresie działalności, dziękuję wam z głębi serca²⁴.

28 marca 1983 r. Jan Paweł II przyjmował listy uwierzytelniające wspomnianego wyżej Christopha de Kallaya, ale występującego już w charakterze pierwszego ambasadora nadzwyczajnego i ministra pełnomocnego Zakonu Maltańskiego przy Stolicy Apostolskiej²⁵. Papież wskazał wówczas na znamienne fakty:

Zakon Maltański różni się w sposób oczywisty i z różnych racji od państw, które są tutaj reprezentowane w korpusie dyplomatycznym, akredytowanym przy Stolicy Świętej. Ponieważ zakon jest niezależny (suwerenny) i jako taki jest uznawany przez prawo międzynarodowe, posiada on swoistą uniwersalność poprzez swoje prioryty i swoje zrzeczenia, działające na terenie wielu różnych krajów²⁶.

Odnośnie do relacji dyplomatycznych zakonu ze Stolicą Apostolską obecna Karta Konstytucyjna z 1998 r. po prostu potwierdza, że Zakon ma relacje dyplomatyczne ze Stolicą Apostolską i to zgodnie z normami prawa międzynarodowego²⁷. Co więcej „*Annuario Pontificio*” publikowane każdego roku jako oficjalny rocznik Stolicy Apostolskiej wymienia – w porządku alfabetycznym – Zakon Maltański wśród najdosłojniejszych ciał dyplomatycznych przy Stolicy Apostolskiej, obok wielu innych ambasad²⁸.

Pełne procedury, wszystko zgodnie z praktyką usankcjonowaną zwłaszcza przez Konwencję Wiedeńską z 1961 r., a dotyczącą relacji dyplomatycznych, są zachowywane przy składaniu listów uwierzytelniających przez ambasadora Zakonu Maltańskiego. Także przy ustanawianiu Alberto Leoncini Bartoligo, aktualnie-

---

²⁴ JAN PAWEŁ II, *Służyć człowiekowi w imię Chrystusa. Do członków Najwyższej Rady Zakonu Maltańskiego. Watykan. 9.07.1979*, w: JAN PAWEŁ II, *Nauczanie papieskie*, dz. cyt., t. II, 2: 1979, s. 16.

²⁵ „Klimat, jaki Pan tutaj znajduje i obowiązki, których się Pan podejmuje, są Panu już bardzo dobrze znane, ponieważ od ponad czterech lat stał Pan na czele poselstwa waszego zakonu jako poseł nadzwyczajny i minister pełnomocny. Ale podniesienie tego poselstwa do rangi ambasady stawia Pana wobec nowej funkcji i nadaje wyższą rangę stosunkom dyplomatycznym między Stolicą Apostolską a waszym zakonem” (JAN PAWEŁ II, *Listy uwierzytelniające pierwszego ambasadora Suwerennego Rycerskiego Zakonu Maltańskiego. Watykan. 28.03.1983*, w: JAN PAWEŁ II, *Nauczanie papieskie*, dz. cyt., t. VI, 1: 1983, s. 401.

²⁶ JAN PAWEŁ II, *Listy uwierzytelniające pierwszego ambasadora Suwerennego Rycerskiego Zakonu Maltańskiego*, dz. cyt., s. 401.

²⁷ Por. „*L'Ordine ha una rappresentanza diplomatica presso la Santa Sede, secondo le norme del diritto internazionale?*” (Carta Costituzionale 1998, art. 4, 5).

²⁸ „*Ordine di Malta (Sovrano Militare)*”. *Corpo Diplomatico presso la Santa Sede. W: Annuario Pontificio per l'anno 2003*, Città del Vaticano 2003, s. 1261; *Annuario Pontificio per l'anno 2009*, Città del Vaticano 2009, s. 1396.

go ambasadora nadzwyczajnego i pełnomocnego Suwerennego Zakonu Rycerskiego Maltańskiego przy Stolicy Apostolskiej. Radcą (*consigliere*) został wówczas ustanowiony książę Paolo-Francesco Boncompagni-Ludovisi, radcą kościelnym (*addetto ecclesiastico*) ks. Eric Salzamanno, a radcą (*addetto*) Willy J. Eigenmann²⁹. W swym przemówieniu wygłoszonym przy tej okazji podczas specjalnej audyencji udzielonej nowemu wysłannikowi przy składaniu listów uwierzytelniających 12 stycznia 2001 r. papież Jan Paweł II (1978–2005) wskazał nie tylko na obecność zakonu wśród międzynarodowych społeczności, jak również, jak to ukazuje nowa Karta Konstytucyjna, na wielorakie powtarzane znaki uznania, przywiązania i szacunku³⁰. Aktualnie ze wspomnianym ambasadorem współpracuje jako radca kościelny (*consigliere Ecclesiastico*) ks. Xavier Desire, protonotariusz apostolski z Angers, oraz Claudia Fabj jako pierwszy sekretarz³¹.

3. Kardynał *Patronus* – Protektor

Korzystając z tzw. prawa do „biernego poselstwa” przy zakonie, papież mianuje swego osobistego reprezentanta w zakonie w osobie jednego z kardynałów Świętego Kościoła Rzymskiego, z tytułem *Cardinalis Patronus*, wyposażając go jednocześnie w specjalne uprawnienia, jednak zgodnie z Kartą Konstytucyjną Zakonu³². Pośród licznych odpowiedzialności Kardynała Protektora na czoło wysuwa się przede wszystkim promowanie duchowych dóbr oraz korzyści zakonu i jego członków oraz relacji między Stolicą Apostolską i zakonem³³.

²⁹ Por. *Annuario Pontificio per l'anno 2003*, dz. cyt., s. 1261.

³⁰ Por. GIOVANNI PAOLO II, *I Membri dell'Ordine continuano a chinarsi sulle ferite dell'uomo per versarvi l'olio della compassione e il balsamo della carità. Il discorso a nuovo Ambasciatore del Sovrano Militare Ordine di Malta presso la Santa Sede per la presentazione delle lettere. 12.01.2001*, „L'Osservatore Romano” z 13.01.2001, s. 5; *Il nuovo Ambasciatore del Sovrano Militare Ordine di Malta*, „L'Osservatore Romano” z 12.01.2001 s. 5; *Annuario Pontificio per l'anno 2003*, s. 1261.

³¹ Por. *Annuario Pontificio per l'anno 2009*, dz. cyt., s. 1396.

³² „*Il Sommo Pontefice nomina Suo rappresentante presso l'Ordine un Cardinale di Santa Romana Chiesa, al quale vengono conferiti il titolo di «Cardinalis Patronus» e speciali facoltà. Il Cardinale Patrono ha il compito di promuovere gli interessi spirituali dell'Ordine e dei sui membri ed i rapporti fra la Santa Sede e l'Ordine*” (Carta Costituzionale 1998, art. 4, 4).

³³ Należy dostrzec pewien paralelizm między obowiązkami przypisywanymi *Cardinalis Patronus* i tymi, które papież Paweł VI przypisał zwyczajnym dyplomatycznym wysłannikom Stolicy Apostolskiej. Por. PAULUS VI, *Litterae apostolicae motu proprio „Sollicitudo omnium Ecclesiarum”*, 26.03.1969, AAS 61 (1969), s. 473–477. Tłum. na język polski: *Posoborowe prawodawstwo kościelne*, Zebrał i przetłumaczył E. Sztarfrowski, t. 2, cz. 1, Warszawa 1968–1983, nr 2283–2341; PAULUS VI, *Litterae apostolicae motu proprio „De muneribus Legatorum Romani Pontificis”*, 24.06.1969, AAS 61 (1969), s. 477–484.

W pewnym sensie także można odnieść zadania Kardynała Patrona wobec Zakonu Maltańskiego do wskazań Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r. „Biskupowi Rzymskiemu przysługuje naturalne i niezależne prawo mianowania i wysyłania swoich legatów” (KPK kan. 362).

Praktycznie to, co zostało stworzone przez powołanie Kardynała Protektora, jest wzajemnym odniesieniem o stałym charakterze, ponieważ jest on konstytucyjnie ustanowiony przez papieża przy suwerennym zakonie. *Cardinalis Patronus* reprezentuje papieża w jego osobistych relacjach z zakonem, wyłączając jednocześnie wszelkie inne kanały kontaktów urzędowych, potwierdzając jednocześnie starożytny przywilej obowiązujący już w czasach papieża Lucjusza II (1144–1145). Wówczas to zakon nie wymagał żadnego uznania ze strony lokalnego biskupa jako przełożonego, ponieważ tylko papież, wikariusz Chrystusa, był jego najwyższym przełożonym.

Dlatego *Cardinalis Patronus* faktycznie nie posiada żadnej władzy jurysdykcyjnej nad działalnością na polu międzynarodowym, którą zakon prowadzi całkowicie autonomicznie i suwerennie. Jednak jego odpowiedzialność odnosi się do spraw duchowych zakonu oraz szeroko pojętej troski skupiającej się wokół jego relacji ze Stolicą Apostolską³⁴.

Karta Konstytucyjna z 1961 r. zarządzała, że Pralat Zakonu był mianowany przez papieża, aby wspomagać Kardynała Protektora w wypełnianiu przez niego szczególnej misji duchowej w zakonie³⁵. Natomiast nowa Karta Konstytucyjna, z 1998 r., mówiąc o współpracy między *Cardinalis Patronus* i Prałatem, w znacznym stopniu zmienia procedurę nominacji tego ostatniego, co oczywiście w niczym nie narusza ogólnych przepisów Kodeksu Prawa Kanonicznego³⁶. Natomiast nadal w pełni aktualną i w niczym niezmienną sprawą jest

---

„Głównym zadaniem legata papieskiego jest zacieśnianie i umacnianie coraz bardziej więzów łączących Stolicę Apostolską” (KPK kan. 364). „Do papieskiego legata, [...] należy także szczególne zadanie: 1) podtrzymywać i ożywiać więzy między Stolicą Apostolską a...” (KPK kan 365).

Interesujące jest także stwierdzenie Nowej Ustawy Zasadniczej Państwa Watykańskiego z 26 listopada 2000 r. (weszła w życie 22 lutego 2001 r.), zmieniającej poprzednią z 1929 r., która w artykule 2 stanowi: „Reprezentacja Państwa wobec innych państw oraz pozostałych podmiotów prawa międzynarodowego, w tym co dotyczy relacji dyplomatycznych oraz zawierania traktatów, zastrzeżona jest Ojcu Świętemu, który sprawuje tę funkcję za pośrednictwem Sekretariatu Stanu” („L'Osservatore Romano” 22 (001) nr 6, s. 4–6). Por. Komentarz do Ustawy Zasadniczej, „L'Osservatore Romano” 22 (2001) nr 6, s. 6–7. Także tutaj można doszukać się pewnych analogii w posłudze pełnionej przez *Cardinalis Patronus*.

³⁴ Por. T.M. GAZZONI, dz. cyt., s. 11.

³⁵ „*Il Prelato dell'Ordine e nominato dal Sommo Pontefice e coadiuva il Cardinale Patrono nell'esercizio della sua particolare missione presso l'Ordine*” (Carta Costituzionale 1961, art. 19, 1).

³⁶ „Papież mianuje biskupów w sposób nieskrępowany albo zatwierdza wybranych zgodnie z prawem” (KPK, kan. 377 par. 1). Zaakceptowanie tej innowacji w procedurze nominacji Prałata Zakonu wydaje się być przeciwstawne zasadzie wskazanej w Kodeksie Prawa Kanonicznego: „Nie udziela się na przyszłość władzom państwowym żadnych uprawnień i przywilejów dotyczących wyboru, nominacji, prezentacji lub wyznaczania biskupów” (KPK, kan. 377 par. 5). Aczkolwiek pewien argument bazuje m.in. na starożytnych prerogatywach zakonu dotyczących dawnych przeorów zakonnego Kościoła konwentualnego, tak na Rodos, jak i na Malcie, gdzie można dopatrywać się podstaw bezpośredniej nominacji przez papieża Piusa XII Prałatem Zakonu abp. C.A. Ferrero di Cavourleone, arcybiskupa tytularnego Trebisonda w 1953 r., co było

wspomaganie *Cardinalis Patronus* w trosce o sprawy duchowe zakonu³⁷. Z nominacji Ojca św. Jana Pawła II 21 czerwca 2001 r. funkcję Pralata pełni Angelo Acerbi, arcybiskup tytularny Zella, nuncjusz apostolski.³⁸ Jego posługę określa specjalny regulamin dla kapelanów³⁹.

Prerogatywą kanoniczną *Cardinalis Patronus* jest przeprowadzenie wizytacji kanonicznych w kościołach i kaplicach czy innych miejscach kultu przynależących do Zakonu, zgodnie z przepisami prawa kanonicznego. Winien on dokonać tej czynności osobiście lub przez Pralata Zakonu, a nawet delegując inną osobę duchowną⁴⁰.

---

oczywiście pewną innowacją. Otrzymał on wówczas tytuł: Pralat Wielkiego Magisterium Rycerskiego Suwerennego Zakonu Maltańskiego. Tym samym można dowieść, że Zakon Maltański jest suwerennym podmiotem prawa międzynarodowego, a jednocześnie jest także instytutem zakonnym i w ten sposób te zasady ograniczające go nie dotyczą. Por. J.F. PEREDA, *Official Prenotification and Canon 377 par. 5: A Realistic Accommodation of the Legitimate Interests of the Civil Government*, Roma 1996.

³⁷ „*Il Prelato e nominato dal Sommo Pontefice, che lo sceglie in una terna di nomi proposti dal Gran Maestro previo voto deliberativo del Sovrano Consiglio. Nel caso in cui nessuno dei candidati presentati incontri l'approvazione del Santo Padre, saranno proposti altri nominativi. Il Prelato coadiuva il Cardinale Patrono nell'esercizio del suo officio presso l'Ordine*” (Carta Costituzionale 1998, art. 19, 1).

³⁸ Por. *La gerarchia cattolica. Sedi titolari*, w: *Annuario Pontificio per l'anno 2009*, s. 1039.

³⁹ „Pralat Zakonu. Art 1.1. Pralat jest mianowany przez Ojca św., który wybiera z trzech kandydatów proponowanych przez Wielkiego Mistrza, po uprzednim wysłuchaniu głosu decydującego Rady Suwerennej i przełożonego kościelnego kapłanów zakonu, ponieważ odnosi się do ich działalności oraz czuwa, ażeby ich życie kapłańskie i zakonne i ich apostołstwo kierowało się zgodnie z dyscypliną i z duchem zakonu, według Karty Konstytucyjnej i Kodeksu (Karta Konstytucyjna art. 19 par 1 i 2; Kodeks art. 160).

2. Pralat w wykonywaniu urzędu jest wspomagany przez Doradców, którzy powinni reprezentować, o ile to możliwe, stan międzynarodowy zakonu.

3. Doradcy w liczbie pięciu, przynajmniej jeden ze ślubami, są mianowani przez Pralata za zgodą J.W. Księcia i Wielkiego Mistrza i wybierani spośród Kapelanów, którzy mogą stosunkowo łatwo dotrzeć do Rzymu albo do innej miejscowości, gdzie zbierają się na Pielgrzymki Międzynarodowe. Zgodnie z normą pozostają na urzędzie około 5 lat, mogą być ponownie wybierani i mają zbierać się przynajmniej raz w roku” (*Sovrano Militare Ordine di Malta di San Giovanni di Gerusalemme detto di Rodi detto di Malta* [Regulamin dla Kapelanów Konwentalnych *ad Honorem* i Kapelanów Magistralnych] (b.m.r.w. Warszawa 2008?), s. 4 (tłum. robocze).

⁴⁰ „*Spetta al Cardinale Patrono la visita canonica delle Chiese e degli oratori, a norma del Codice di Diritto Canonico, personalmente, o per mezzo del Prelato o di altro ecclesiastico*” (Codice Melitense 1998, art. 235). To postanowienie zastrzeżone jest w generalnych uprawnieniach biskupa diecezjalnego: „Ordynariusz nie powinien udzielić zezwolenia wymaganego do ustanowienia kaplicy, dopóki sam lub przez kogoś innego nie obejrzy miejsca przeznaczonego na nią i nie stwierdzi, że jest odpowiednio urządzone” (KPK, kan. 1224 par. 1). Zakres egzempcji zakonu w stosunku do biskupich wizytacji może być widziany w zestawieniu z zastrzeżeniami w szczególnym prawie Pralatury Personalnej Świętego Krzyża i „Opus Dei”, które przewiduje, że ordynariusz miejsca, na którego terytorium Pralatura posiada centra działalności apostołskiej, ma uprawnienia do wizytowania kościołów i kaplic i inspekcji tabernakulum oraz miejsc sprawowania sakramentu

Także w przypadku zgłoszenia propozycji awansowania osoby duchownej do stopnia Kapelana Wielkiego Krzyża Konwentualnego *ad honorem* niezbędną jest pozytywna opinia *Cardinalis Patronus*⁴¹.

Pierwszym Kardynałem Protektorem nazywany był kard. Paolo Giobbe, mianowany przez błogosławionego Jana XXIII (1958–1963) 18 sierpnia 1961 r., jednak wówczas jeszcze z formalnym zobowiązaniem legata papieskiego, podpisanym przez Hamletusa I kard. Cicognanego z sekcji spraw publicznych Stolicy Apostolskiej⁴². W Karcie Konstytucyjnej zaaprobowanej przez papieża listem *Exigit Apostolicam Officium* z 24 czerwca 1961 r. już wszedł w praktykę, w tym właśnie zakresie, aktualnie funkcjonujący tytuł: *Cardinalis Patronus* jednocześnie wraz z określonymi ogólnymi zobowiązaniami spełnianymi w jego imieniu wobec zakonu⁴³.

Od 8 maja 1993 r., urząd *Cardinalis Patronus* został powierzony przez papieża Jana Pawła II kard. Pio Laghiemu⁴⁴, który pełnił tę posługę aż swej śmierci

pokuty i pojednania: „*Episcopus dioecesanus ius habet visitandi singula Centra Praelaturae canonice erecta (cfr. n. 177) in iis quae ad ecclesiam, sacrarium et sedem ad sacramentum Paenitentiae*” (*Codex Iuris Particularis Opus Dei*, w: A. de FUENMAYOR, V. GOMEZ IGLESIAS, J.L. ILLANES, *The Canonical Path of Opus Dei: The History and Defense of a Charism*, Princeton–Chicago 1994, n. 179).

⁴¹ „*Per l'ammissione dei Cappellani Gran Croce Conventuali «ad honorem» occorre il parere favorevole del Cardinale Patrono, udito il Prelato*” (Carta Costituzionale 1998, art. 110, 2).

⁴² „*Te, Summum Magistrum Ecclesiae beneficiis dandis, Sacri Ordinis Equitum Sancti Ioannis Hierosolymitani, qui Melitensis dicitur, «Cardinalem Patronum», quoad vives, eligimus, facimus, renuntiamus, Tibique facultates omnes necessarias atque opportunas tribuimus, as amplissimum munus salubriter fructuoseque in Domino implendum?*” (JOANNES XXIII, *E. mus Dominus Paulus S. R. E. Card. Giobbe, tit. S. Mariae in Vallicella, eligitur in «Cardinalem Patronum» S. Ordinis Equitum S. Ioannis Hierosolymitani (vulgo «Ordinis Melitensis»*), 18.08.1961, AAS 54 (1961), s. 154).

⁴³ Por. JOANNES XXIII, *E. mus Dominus Paulus S. R. E. Card. Giobbe*, dz. cyt., s. 153–154. W przeszłości różni kardynałowie zajmowali określone pozycje jako „protektorzy zakonu” na mniej stabilnej podstawie i oczywiście bez implikacji w zakresie prawa międzynarodowego, jak to ma miejsce np. w stosunku do posła czy specjalnego wysłannika. Ci „Kardynałowie Protektorzy” byli bardziej rzecznikami czy orędownikami zakonu wobec dworu papieskiego czy reprezentantami Stolicy Apostolskiej wobec zakonu. W Liście apostolskim *Inclitum antiquitate originis* z 12 czerwca 1888 r. papież Leon XIII potwierdzając przywileje Wielkiego Mistrza Zakonu, odwołał się do działalności dwóch kardynałów, którzy jeden po drugim nosili tytuł *Hospitalis Ordinis S. Ioannis Hierosolymitani Protector*; kard. Antonio Luca, który był zwolennikiem odnowienia urzędu Wielkiego Mistrza w 1879 r. oraz kard. Raffaele Monaco La Valletta, na którego prośbę papież wydał wspomniany list apostolski. Por. LEONIS XIII, *Pontificis Maximi. Acta*, Vol. 8, Roma 1889, s. 205–209.

⁴⁴ „*Con Breve Apostolico il Santo Padre Giovanni Paolo II ha nominato: [...] 8 maggio L'Em.mo Signor Cardinale Pio Laghi, Patrono del Sovrano Militare Ordine di Malta*” (*Diarium Romanae Curiae*, AAS 85 (1993), s. 634–635). Przy informacji o kard. P. Laghi stwierdza się: „*Patrono del Sovrano Militare Ordine di Malta, 8 magg. 1993*” (Collegio Cardinalizio, w: *Annuario Pontificio per l'anno 2003*, dz. cyt., s. 57*; Collegio Cardinalizio, w: *Annuario Pontificio per l'anno 2009*, dz. cyt., s. 59*).

11 stycznia 2009 r.⁴⁵ Ojciec św. Benedykt XVI 6 czerwca 2010 r. mianował na funkcję *Propatrons* Zakonu Paolo Sardiego, arcybiskupa tytularnego Sutrium, wicekamerlinga Świętego Kościoła Rzymskiego (nominacja 23 października 2004 r.), dotychczasowego nuncjusza apostolskiego do specjalnych poruczeń⁴⁶. Analogicznie, Stolica Apostolska w przeszłości przewidywała w pewnych sytuacjach specjalnych „protektorów duchowych” dla zakonu, zwłaszcza w wielu krajach katolickich, przez specjalną nominację Kardynała Protektora, np. w Portugalii (1853), Austrii (1858) i w ostatnim czasie w Republice San Marino (1926). W praktyce takie sytuacje ukazują jeszcze wyraźniej, że zakon cieszy się szczególnymi przywilejami, które jakby ponownie wskazują, iż Stolica Apostolska widzi sam zakon jako rodzaj swoistego katolickiego narodu⁴⁷.

W liczące setki lat dzieje Zakonu Maltańskiego wpisane są także relacje ze Stolicą Apostolską. Oczywiście znaczone są one tak wyrazami, jak i znakami typowymi dla danego miejsca oraz szerszych uwarunkowań, nie tylko religijnych, ale i społecznych czy wręcz politycznych. Także szeroka dynamika tych procesów zawsze była wpisana w ewangelizacyjną posługę Kościoła; było to wręcz swoistym znakiem kościelności i ewangelicznej wierności Zakonu Maltańskiego.

Ważne, jak się wydaje, było utrzymanie przez zakon tak jego autonomii, jak i suwerenności, a w praktyce m.in. wpisania w rzeczywistość prawa międzynarodowego. W to wpisują się także relacje dyplomatyczne Zakonu ze Stolicą Apostolską. Szczególną zaś rolę ma tutaj do spełnienia *Cardinalis Patronus* nie w sferze międzynarodowej, ale szczególnie duchowej i religijnej.

Wspaniałe orędzie *Tuñto fidei et obsequium pauperum* pozostaje przez całe dzieje Zakonu Maltańskiego podstawową konstytucją i kodeksem życia oraz pracy kawalerów i dam. To odczytanie Ewangelii w specyfice charyzmatu maltańskiego, który w niczym nie utracił ze swej aktualności, a wręcz przeciwnie stał się współczesnym głosem i świadectwem dla innych. Pięknym znakiem jest, że to wszystko wpisane jest w więzi synowskiej miłości z Ojcem Świętym i Stolicą Apostolską. To jest szczególna gwarancja podążania drogą obrony wiary i posługi dla ubogich i potrzebujących.

---

⁴⁵ Gdy w 1984 r. Stolica Apostolska nawiązała stosunki dyplomatyczne z USA, powierzono mu funkcję pronuncjusza apostolskiego. Pełnił on także w latach 1990–1999 funkcję prefekta Kongregacji Edukacji Katolickiej. Por. *Śp. kard. Pio Laghi*, „L'Osservatore Romano” 30 (2009) nr 3, s. 63

⁴⁶ Por. *Działalność Stolicy Apostolskiej. Nominacje i decyzje papieskie*, „L'Osservatore Romano” 30 (2009) nr 9, s. 65.

⁴⁷ Por. T.M. GAZZONI, dz. cyt., s. 12; JOHN PAUL II, *Discourse to the Jubilee Pilgrimage of the Sovereign Military Order of Malta. 19.10.2000*, „L'Osservatore Romano” z 20.10.2000, s. 4.

The Order's of Malta Relationship with the Holy See

Summary

An examination of the international status of the Order of Malta would be incomplete without an overview of the Order's relationship with the Holy See, especially in regard to its sovereign autonomy and the rights of active and passive legation which it exercises.

The norms governing this relationship under the Constitutional Charter of 1961 were explicitly based on the sentence of the Cardinalitial Tribunal established by Pope Pius XII (1939–1958) following the Order's appeals in its disputes with the Sacred Congregation of Religious. Specifically, the previous Constitutional Charter declared that the position of the Order with regard to the Holy See is defined by the Sentence of the Cardinalitial Tribunal instituted the Supreme Pontiff Pius XII with the Chirograph „Il Sovrano Militare Ordine” of 10 December 1951, pronounced on 24 January 1953.

In this regard, the constitutional carried out by the extraordinary General Chapter of 28–30 April 1997 and promulgated by the present Grand Master who ordered its formal publication in the „Bolletino Ufficiale” of 12 January 1998, completely modified this situation. The Reference to the sentence of the Cardinalitial Tribunal has been eliminated from the Constitutional Charter. In fact, the Constitutional Charter disposes that religious persons, subsequent to their proper Vows, as well as members of the Second Class with the Promise of Obedience, are subject only to their proper Superiors in the Order.

With regard to the diplomatic representation of the Order to the Holy See, the present Constitutional Charter simply affirms that the Order has a diplomatic representation to the Holy See according to the norms of international law. In fact, the „Annuario Pontificio”, the official yearbook of the Holy See, lists the Order under the Most Excellent Diplomatic Corps before the Holy See rather than under Institutes of Consecrated Life.

With regard to the Order's rights of „passive legation”, the Supreme Pontiff names his representative to the Order a Cardinal of the Holy Roman Church with the title of „Cardinalis Patronus”, furnishing him with special faculties in accord with the Constitutional Charter of the Order. Among the responsibilities of the Cardinal „Patronus” is the promotion of the spiritual interests of the Order and its members and the relations between the Holy See and the Order.

Translated by Andrzej F. Dziuba